

بررسی روش‌های عام جنگ نرم در آموزه‌های قرآنی

امیرحسین عباسی*

صادق سمیعی**

سید رضی قادری***

چکیده

جنگ نرم، یکی از شیوه‌های جنگی است که در آن به جای تجهیزات فیزیکی و ابزارهای جنگی مانند شمشیر، نیزه و توپ، از ابزارهای فرهنگی بهره گرفته می‌شود. از آنجایی که رفتار آدمیان از افکار آنان منشأ می‌گیرد، تأثیرگذاری عملیات‌های جنگ نرم بسیار قابل توجه است. با بررسی آیات قرآنی می‌توان توجه بسیاری از آیات را به همین موضوع مشاهده کرد. این پژوهش در پاسخ به این پرسش اصلی است که روش‌های دشمنان در جنگ نرم چیست. به تعبیری دیگر از چه شیوه‌هایی در جنگ نرم بهره می‌برند. با تدبر در آیات قرآن روشن می‌شود که دشمنان در طول تاریخ در جنگ نرم از روش‌های همانندی بهره برده ولی ابزارهای آن نسبت به مکان و زمان متفاوت بوده است. از مهم‌ترین روش‌ها می‌توان به روش استهزا و تحقیر، روش شبهه‌افکنی و شایعه‌سازی، افترا و تهدید اشاره کرد که نگارنده بر طبق برخی آیات به این نتیجه رسیده است که این روش‌ها متداول بود و در طول تاریخ مورد استفاده قرار گرفته است. لذا با آگاهی به این روش‌ها می‌توان تمامی عملیات‌های دشمن را رصد کرده و بر آن فائق آمد. لازم به ذکر است این پژوهش به روش توصیفی تحلیلی و مطالعه کتابخانه‌ای به بررسی مسئله پرداخته است.

واژگان کلیدی: جنگ نرم، کافران، مسلمانان، مؤمنان، عملیات روانی، آیات قرآن.

*. دانشجوی ارشد کلام گرایش امامت اهل بیت ع، بنیاد بین‌المللی امامت؛ ahamt1996@gmail.com.

** .ارشد شیعه‌شناسی دانشگاه ادیان؛ sdegshamiei9@gmail.com.

*** .سطح چهار حوزه علمیه قم؛ Ghaderi1@chmail.ir.

مقدمه

تردیدی نیست که همواره در طول تاریخ میان حق و باطل جنگ و نزاع بوده است و با نگاهی کوتاه به تاریخ می‌توان به این حقیقت پی برد. لیکن این درگیری‌ها بر اساس زمان‌ها و مکان‌ها تغییر شکل داده و صورت‌های گوناگون یافته است. یکی از صور درگیری‌ها، جنگ نرم است. در جنگ نرم به‌جای ابزارهای جنگی متداول چون توپ و تانک و بمب از ابزارهای فرهنگی و فکری تأثیرگذار بر اندیشه و عواطف انسانی بهره گرفته می‌شود.

جنگ نرم؛ تهاجم هوشمندی است که دشمن با برنامه‌ریزی دقیق و اقدامات رسانه‌ای، تبلیغاتی و روانی می‌کوشد بر باورها، احساسات و رفتارهای جامعه هدف، تأثیرگذارد و به‌گونه‌ای عمل کند که آنان همان چیزهایی را بپذیرند که دشمن می‌پذیرد و در نهایت افراد جامعه نه تنها از همسویی و همفکری با دشمنان خویش خوشنود باشند بلکه به نوعی بدان افتخار کنند (عادل و همکاران، [بی‌تا]، ج ۱۱، ص ۵۱).

بدون شک هر نظام سیاسی به‌ویژه نظام‌های سیاسی ایدئولوژی محور، دارای اصول و مبانی خاصی است که اگر آن اصول تغییر یابد یا حتی تفسیر و تحلیل دیگری بیابد آن نظام سیاسی ناخواسته استحاله شده و اثربخشی خویش را از دست می‌دهد. در جریان‌شناسی جنگ نرم به آسانی این نکته مستفاد است که مؤثرترین حرکت جنگی در استحاله یک نظام سیاسی فرهنگی و فکری با ابزارها شیوه‌های جنگ نرم است (رنجبران، ۱۳۸۸، ص ۱۹۴).

جنگ نرم در مجموعه‌ای از اقدامات برنامه‌ریزی شده و هدفمند از سوی دشمنان اسلام و انقلاب و با اهداف سلطه‌گری، دگرگونی و هویت فرهنگی، تغییر اراده و باور مردم و جامعه انجام می‌پذیرد. دشمن خواه شیطان باشد و خواه بیرونی، هیچ‌گاه به اقدامات کوتاه و ضرباتی کوتاه اکتفا نمی‌کند بلکه اهریمن همیشه به دنبال نابود کردن ایمان و ساختارهای اعتقادی و تبدیل ارزش‌ها و الگوهای فرد و جامعه ایمانی است.

حضرت امام خمینی رحمته‌الله می‌فرماید: تجربه نشان داده دشمنان جز به تباهی شما و اغفالتان از سرنوشت کشورتان و چاپیدن ذخایر شما و به بند استعمار و ننگ وابستگی کشیدنتان و مصرفی نمودن ملت و کشورتان به چیز دیگری فکر نمی‌کند (امام خمینی، ۱۳۸۴، ج ۲۱، ص ۱۸۵).

مرحوم علامه طباطبایی در تفسیر آیه ۵ سوره نساء می‌فرماید: طبق این آیه دشمن انحصار طلب و درصدد سلطه مادی و معنوی است و اگر حاکمیت یابد به اندازه نقیر(نخ هسته خرما) به شما چیزی نخواهد داد (طباطبایی، ۱۳۷۳، ج ۵، ص ۳۷۵).

ضرورت پژوهش

در ضرورت چنین پژوهشی باید گفت نظام اسلامی در مسیر ترقی و اعتلای کشور و انسجام ملی و توانایی درونی گام‌های مؤثری برداشته است و مورد هجمه سنگین دشمنان قرار گرفته است، کاملاً مبرهن است. استعمارگران دنیای امروز از هیچ کوششی فروگذار نمی‌کنند لکن ضروری می‌نماید، شیوه‌های دشمنان را در جنگ نرم شناسایی و تحلیل کرده تا خدای ناکرده دچار ضعف یا شکست نشویم، ذره کوتاهی در این مسیر ضربات جبران‌ناپذیری به دنبال خواهد داشت. قرآن کریم که معجزه جاودانه پیامبر اسلام ﷺ و برای نجات همه بشریت از تمامی قیودات و بندهای درونی و بیرونی است و کتاب کاملی در سعادت و هدایت آدمیان است در آیات متعددی به این موضوع پرداخته است. آموزه‌های الهی و تحلیل‌های قرآنی در این باب بسیار می‌تواند راهگشا باشد. لذا در این مقاله سعی شده روش‌هایی که دشمنان در ناحیه اعتقادی و اخلاقی درصدد شکست یا هدم اندیشه و نظام فکری و فرهنگی دنبال می‌کنند، بررسی شده و مورد تحلیل قرار بگیرد و تمامی موارد با تطبیق برخی آیات الهی تبیین گردد. در این مبحث به روش‌هایی اشاره می‌شود که عام و متداول باشد و الا موضوعی به این گستردگی روش‌های ریزتری نیز همراه دارد که فرصت دیگری می‌طلبد.

پیشینه پژوهش

با تتبع در منابع کتابخانه‌ای و سایت‌ها و سامانه‌های علمی روشن می‌شود که تحقیقات متعددی در مسئله مورد تحقیق انجام گرفته است که برخی از آنان قرابت بیشتری دارند، از جمله می‌توان به کتاب جنگ نرم از داوود رنجبران اشاره کرد که تحقیق مفصلی در ماهیت و شیوه‌ها و اقسام جنگ نرم انجام داده است که اگر با تطبیق در آیات الهی هماهنگ می‌نمود، بسیار مغتنم بود و در پژوهش‌های مقالات می‌توان به اصول و روش‌های مقابله با

جنگ نرم از احسان سلیمانی در نشریه رهیافت فرهنگی و همچنین مقاله مفهوم‌شناسی و تبارشناسی جنگ نرم از جهانبخش سنجابی در نشریه رهنامه سیاست‌گذاری دفاعی و امنیتی و مقاله با عنوان کالبد شکافی جنگ نرم براساس مدل قدرت نرم از غلامرضا سلگی در نشریه پاسداری فرهنگ انقلاب اسلامی اشاره کرد. این پژوهش هرچند بسیار مفید و قابل استفاده می‌باشد لکن بهره‌گیری و تطبیق و تحلیل در آیات الهی را مد نظر قرار نداده است. پژوهش حاضر این نقیصه را جبران کرده و سعی نموده ضمن تطبیق به تحلیل آن هم بپردازد.

نگرش کلی قرآن بر جنگ نرم

هر چند پیشینه جنگ نرم به سابقه تاریخ هماهنگ می‌شود، چون همیشه تاریخ میان حق و باطل درگیری بوده است. لکن در بررسی آیات الهی این نکته مبرهن است که جنگ نرم در طول تاریخ از شیوه همانند برخوردار بوده است.

آموزه‌های قرآنی در تحلیل رفتارشناسی دشمنان توحیدی به ما یاد می‌دهد که کافران و دشمنان از آنجایی که در عناد و خصومت با خدا و دین خدا همانند و همدل هستند در فکر و در انجام یکسان عمل می‌کنند (بقره: ۱۱۸) البته ممکن است ابزارها و وسایلی که در این راستا بهره می‌برند در گذر زمان و موقعیت‌های مکانی تفاوت یابد لکن روش‌ها همان روش‌هایی است که سابقین از آنها پیشه خود کرده بودند. پس می‌توان با توجه به آموزه‌های قرآنی براساس تشابه قلوب کافران و دشمنان به روش‌های همانندی آنان توجه کرد و اهداف مورد نظر و حیل‌های آنان را خنثی نمود.

شهید مطهری در حماسه حسینی فریاد برمی‌آورد که دشمن همان دشمن است و مهم آن است که آن را بشناسی، دیروز در لباس شمر بن ذی الجوشن و امروز در لباس موشه دایان (مطهری، ۱۳۷۲، ج ۲، ص ۷۹). این بیان شهید مطهری مستفاد از همان آموزه‌های قرآنی است که اگر دشمنان اسلام در هر لباسی ظاهر بشوند فرقی ندارد چه فرعون و نمرود باشد و چه ابوسفیان و ابولهب و چه مامون و هارون الرشید و چه در زمان‌های دیگر.

آیت‌الله جوادی آملی در تفسیر تسنیم می‌نویسد: اگرچه دشمنان دین خدا و منکران آیات الهی در قرآن متفاوت هستند لکن از روش‌های واحدی برای دشمن بهره می‌برند و

قرآن در آیات متعدد به ما توجه می‌دهد که این روش‌ها را بشناسیم و راهکارهای مقابله با آن را فراهم آوریم (جوادی آملی، ۱۳۸۸، ج ۶، ص ۲۹۱).

بنابراین دشمنان امروز همان فرزندان شریر پیشینیان خود هستند و روش‌ها نیز همان است لکن ابزارها و بهره‌گیری‌ها تفاوت یافته است مثلاً درگذشته ممکن بود در جنگ‌ها از اشعار و رجزها و یا حتی ترغیب و توسعه آن گام برداشت ولی امروز در ابزار و تجهیزاتی دیگر این روش‌ها طی می‌شود.

مهم‌ترین روش‌های دشمنان

۱. روش استهزاء

متداول‌ترین شیوه‌ای که دشمنان خدا در طول تاریخ از آن بهره می‌بردند، همین روش است. هیچ پیامبری نیامد مگر اینکه او را مسخره می‌کردند «وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ» (حجر: ۱۱). تردیدی نیست هر جامعه‌ای به‌ویژه جامعه‌ای ایمانی و دینی دارای مقدسات و الگوهای است و از آنجایی که برخی از این مقدسات در شریعت اسلامی از پشتوانه عصمت یا وحی الهی برخوردار است، ضربه بر آن بسیار سهمگین خواهد بود. قرآن کریم ضمن بیان گفتگوی معاندان و مخالفان با حضرت شعیب علیه السلام به این نکته اشاره می‌کند که در آن دشمنان از آهرم استهزاء و تحقیر جهت تضعیف آن حضرت بهره می‌بردند (هود: ۹۳-۸۷) و در آیه ۸۷ می‌فرماید: «قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْجُبُ آبَاؤَنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ» مرحوم طبرسی در مجمع البیان می‌فرماید: کافران طبق این آیه می‌خواستند به طرز موزیانه‌ای حضرت شعیب را به تمسخر کشیده و بگویند تو کم خردی (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۵، ص ۲۸۶) هر چند تمامی پیامبران الهی مورد استهزاء دشمنان واقع شده‌اند لکن تمامی پیامبران در ابلاغ رسالت و حرکت در صراط حق کوتاه نیامده‌اند و خداوند در قرآن کریم (نساء: ۱۱۰) مسلمانان و تمامی حق‌طلبان را امر می‌کند در برابر کافران و منافقان نه تنها احساس شکست نکرده بلکه این مسیر را با همت و توانایی بیشتر طی کنند.

تمسخر احکام الهی و مقدسات دینی از سوی دشمنان نیز در همین راستاست. تاریخ اسلام به‌ویژه نسبت به برخی از خلفای خبیث و فاسد از چنین روشی پُر شده است.

معاویه، یزید، مروان، ولید، عبدالملک و... که پیشگامان این حرکت مخرب بوده تا خلفای دیگری که تماماً هیچ تعهدی به اسلام نداشته بلکه برخی از آنان صراحتاً می‌خواستند به تبدیل احکام الهی و تغییر حرام‌ها و حلال‌ها دست یازند (جعفریان، ۱۳۸۳، ص ۲۹).

اینکه معاویه شراب می‌خورد، لباس حریر می‌پوشید، نماز جمعه را در روز چهارشنبه اقامه می‌کرد و موارد متعدد دیگر (ابن‌ابی‌الحدید، ۱۳۸۷ق، ج ۵، ص ۱۳۰)، همه این کارها برای استهزاء احکام الهی و سنت رسول مصطفوی است.

سیوطی می‌نویسد: ولید فاسق و دائم الخمر بود و از هتک حرمت احکام الهی و نکاح امهات و اخوات هیچ باکی نداشت (سیوطی، ۱۹۶۴، ص ۱۹۹).

دشمنان نه تنها اصول و معارف اساسی اسلام را به تمسخر می‌گیرند بلکه برابر آیه ۱۴۰ سوره نساء احکام جزئی و جزئیات معارف اسلامی را نیز مسخره می‌کنند تا به همان اندازه در افراد ضعیف الایمان مؤثر بیافتد.

قرآن کریم در سوره توبه می‌فرماید: «وَلَيْسَ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ» (توبه: ۶۵) اگر از ایشان بپرسی چرا استهزاء می‌کنید پاسخ می‌دهند به مزاح و مطایبه سخن می‌گوییم. ای رسول ما بگو آیا خدا و آیات و رسول او را تمسخر می‌کنید؟

مرحوم علامه طباطبایی در ذیل همین آیه می‌فرماید: از این آیه فهمیده می‌شود که ممکن است گروهی به جمع مسلمانان داخل شده و در قالب مسلمانی به استهزاء احکام و آیات الهی بپردازد و خود و دیگران آن را شوخی بدانند در حالی که به شدت نکوهش شده است (طباطبایی، ۱۳۷۳، ج ۹، ص ۲۱۱).

دامنه این عملیات روانی (استهزاء) آن قدر گسترده است که حتی ممکن است دشمنان از این شیوه در تحقیر اقوام و طوایف برآیند تا آنان را از همراهی با عاصمه امت الهی بازدارند. قرآن کریم با ظرافت و لطافت خاصی هرگونه استهزاء را یک عملیات روانی می‌داند خواه نسبت به پیامبر و اولیای الهی و یا آیات و احکام الهی و یا نسبت به مؤمنان و مسلمانان و موحدان که یاران پیامبر و اولیای الهی هستند (حجرات: ۱۰-۱۲).

البته ممکن است این عملیات ایدایی استهزاء در قالب‌های گوناگونی به‌روز پیدا بکند که

تمامی این قالب‌ها در هدف به یک نقطه اصابت دارند بر اینکه به مردم و جامعه دینی بقبولانند پیامبران و اولیای الهی و نیز احکام و شرایع دینی از عقلانیت کامل برخوردار نبوده و لذا نمی‌توانند خوشبختی و سعادت بشری را رقم بزنند. قرآن کریم برای اینکه چنین عملیات‌های مودیان‌های را جریان‌شناسی کند به مصداقیابی می‌پردازد و در آیات متعددی می‌فرماید دشمنان برای تحقیر و استهزاء پیامبران و احکام الهی گاهی از ابزار شعر و هنر بهره می‌برند و تا جایی با استهزاء و تمسخر به این عملیات روانی ادامه داده تا پیروان و موحدان از انتساب خود به پیامبر و دین احساس شرم کنند (صافات: ۳۶؛ انبیا: ۵، طور: ۳۰؛ حاقه: ۴۰).

از آنجایی که جهان امروز جهان ارتباطات آن هم در دو مؤلفه سرعت زمانی و گستردگی مکانی است و از سوی سوم تنوع در ابزارهای اطلاع‌رسانی کار را برای دشمنان تسهیل کرده و بلکه بیشتر ترغیب می‌کند. بر همین اساس قرآن کریم در آیات دیگری به استفاده‌های هنری دشمنان در جنگ نرم از طرح‌های عملیاتی داستان‌گویی و افسانه‌سرای پرده برمی‌دارد تا مؤمنان و بلکه حاکمان دینی را هوشیاری دهد که دامنه این عملیات بسیار فراگیر است (انعام: ۲۵؛ انفال: ۳۱؛ نحل: ۲۴؛ مؤمنون: ۸۳؛ فرقان: ۵).

۲. روش افتراء

در این روش، دشمنان و معاندان سعی می‌کنند حاکمان دینی و رهبران الهی را مورد هجمه قرار داده و به تعبیر امروزی «ترور شخصیت» کنند. از آنجایی که دشمن به هیچ‌اصول دینی و الهی و بلکه انسانی پایبند نیست، لذا در مقابله با اسلام و دین حق و پیروان آن از هر روشی بهره می‌برد. در این روش تلاش می‌شود تا هر آنچه برای یک ملت و جامعه دینی ارزش و الگو محسوب می‌شود، مورد افتراء و تخریب قرار گیرد (شریفی، ۱۳۹۰، ص ۱۱۱).

در طول تاریخ این روش نیز مورد استفاده دشمنان قرار می‌گرفته و نیز در آیات متعددی از قرآن کریم به آن اشاره شده است. اتهام‌هایی مانند بهره‌گیری از قدرت و ثروت برای مقاصد شخصی، بهره‌گیری از دیگران برای مقاصد دنیوی و هواهای نفسانی و امثال آن از جمله قالب‌هایی است که قرآن در رمزگشایی عملیات دشمنان مطرح کرده است.

در سایه تعالیم آموزه‌های قرآنی این نکته مبرهن است که دشمن در طراحی چنین عملیاتی سعی فراوان می‌کند از سیاست‌های شیطانی «مراحلی» بهره بگیرد؛ بدین صورت که در مرحله اول عملیات به ترور شخصیت راهبران و حاکمان الهی و احکام دینی آنها

پرداخته و در مراحل دیگر به سراغ یاران مخلص و اقرباء و بستگان آنها می‌رود. نمونه بارز این رفتار خصمانه و مرموز را می‌توان از روش إفک و إفترا به همسر پیامبر گرامی اسلام ﷺ اشاره کرد (نور: ۱۱) یا حتی می‌توان از دشمنان یهودی حضرت عیسی ﷺ در استفاده از این شیوه در هدف‌گیری نسبت به مادر پاکدامنی چون حضرت مریم عَلَيْهَا السَّلَام متذکر شد (مریم: ۸۲) که خواستند با یک تیربُهتان هر دو شخصیت معصوم - حضرت عیسی و حضرت مریم عَلَيْهَا السَّلَام - را نشانه روند.

۳. روش شبهه افکنی

یکی دیگر از مهمترین روش در جنگ نرم شبهه‌افکنی و شایعه‌سازی است. از آنجایی که عموم مردم در سطح متوسط یا پایین از معارف ایمانی و باورهای دینی هستند و غالباً از احساسات و عواطف نیز در فهم و درک و عمل به دین سیر می‌کنند. پر واضح است که این روش در بدبین کردن و تخریب اندیشه و فرهنگ و فکر عامه بسیار مؤثر است.

در قرآن کریم گزارش‌های متعددی از تأثیر این روش در تضعیف روحیه مسلمانان و حتی تغییر عقیده آنان مطرح شده است (نساء: ۸۳؛ احزاب: ۶۰؛ آل‌عمران: ۱۷۴ - ۱۷۵).

در رمزگشایی طراحی چنین عملیاتی از سوی دشمن با جریان‌شناسی رفتار آنان می‌توان به این نکته پی برد که همواره شایعه را دشمن معاند سفارش و دشمن منافق تولید و مسلمانان ضعیف‌الایمان و مؤمنان ساده لوح آن را مصرف کرده و پذیرا می‌شوند و از آن بدتر در پخش آن با دو دشمن قبلی هم‌آوا می‌شود. نمونه بارز آن می‌توان به شایعه کشته شدن پیامبر ﷺ در جنگ احد اشاره کرد که از بس تأثیر منفی بر روحیه مسلمانان و رزمندگان جبهه حق گذاشت که مورد توبیخ الهی قرار گرفته‌اند (آل‌عمران: ۱۶۴). طرح، تولید و پخش چنین شبهات و شایعاتی چون موجب تأثیرات سهمگین و خطرناکی بر جامعه اسلامی می‌شود لذا خداوند با نزول برخی آیات آنان را ملعون شمرده و با سخت‌ترین تعبیر تهدید فرموده است (احزاب: ۶۰ - ۶۱).

برخی از محققان در تحلیل همین روش از بیانات امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام در نهج البلاغه به شرح و تفسیر شبهه پرداخته و گفته‌اند از آنجایی که شبهه نسبت به حق شباهت بر می‌دارد به آن شبهه می‌گویند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۴، ج ۱، ص ۹۷).

این روش بسیار زهرآگین بوده و حتی ممکن است تا مدت‌ها مسلمانان و جامعه

اسلامی را دچار تشمت و تشویش کند. تردیدی نیست که دشمن از این روش فریبده و به ظاهر حق و در قالب و تصویری زیبا می‌خواهد تمامی ساحت‌های معرفتی و دینی را مورد هدف قرار بدهد. مرحوم طبرسی در ذیل آیه ۶۰ سوره احزاب می‌فرماید: تعبیر شدید الهی در این آیه نسبت به شبهه‌افکنان و شایعه‌پراکنان به این خاطر است که همواره شبهات و شایعاتی به مانند امواج دریا به جامعه اسلامی هجمه آورده و گاهی هم منافقانی در قالب دوستان و مؤمنان به بزرگ نمودن و یا تکثیر آنان پرداخته و در نهایت به سود دشمن تلاش می‌کنند (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۸، ص ۵۷۸).

در بررسی این روش می‌توان به تحریف معارف زلال الهی و احکام پاک آن (آل‌عمران: ۷۸؛ بقره: ۱۷۴) و نیز ایجاد خرافه و ترویج باورهای باطل (فرقان: ۵۵؛ نساء: ۱۱۹) و موارد دیگر به‌عنوان تطبیق بر موضوعات و مصادیق خارجی آن اشاره کرد. البته همان‌طور که صاحبان تفسیر نمونه مطرح کرده‌اند این مصادیق‌یابی‌ها و تطبیقات در هر عصر و زمانه‌ای متفاوت خواهد بود (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۵، ص ۱۲۹). شرک که از مصادیق بارز خرافه و عقیده باطل در جاهلیت دیروز بود ممکن است امروز در قالب عرفان‌های کاذب و معنویت‌های نوظهور امروزی پدیدار شود. در جریان‌شناسی شبهه‌افکنی در جامعه دیروزی می‌توان به فریبکاری سامری در زمان حضرت موسی علیه السلام (طه: ۸۸) و مانند آن اشاره کرد و در جامعه امروزی می‌توان به نمونه‌های فراوانی از آن در رفتار حکومت‌ها و افراد با باطن شیطانی ولی در ظاهری حق و زیبا مشاهده کرد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۰، ص ۲۸۴).

۴. روش تهدید و تفرقه

از دیگر روش‌های متعارف دشمنان و معاندان در برخورد با جامعه مسلمانان و موحدان تهدید است. دامنه تهدید آن‌قدر وسیع است که موجب می‌شود موحدان و مسلمانان نتوانند با حاکمان و راهبران دینی خود همراهی کرده و در رسیدن جامعه ایمانی و اسلامی به سعادت کوتاهی شده و سپس دچار دو دلی و تردید و آنگاه موجب تغییر یا تفسیر باورها و ارزش‌ها شوند. با بررسی گزارشات قرآنی متوجه می‌شویم که در دوره پیامبر نیز دشمنان از این روش بسیار سود می‌بردند (نساء: ۱۳۷ - ۱۳۸).

بدون تردید یکی از پیامدهای زیانبار تهدید، تفرقه است که بسیار مرموزانه از منجلاب تهدید منشأ می‌گیرد. وجود مبارک پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وقتی مسجدی را موجب تهدید و تفرقه

جامعه اسلامی تشخیص داد فوراً دستور به تخریب آن داده تا هیچ فرصتی از این ناحیه به دشمنان و معاندان ندهد (توبه: ۱۰۷).

برطبق آموزه‌های قرآنی یکی از کسانی که از این روش بهره‌های فراوانی برده و در راستای آن در جامعه توحیدی و نابودی موحدان قدم برمی‌داشت فرعون بود (قصص: ۳-۵). قرآن کریم از تهدیدهای فرعون‌ی مانند تهدید به اعدام و صلیب کشیدن مردان و کشتن زنان و فرزندان در رحم آنان یاد کرده است. حتی دشمنان در جریان دعوت تبلیغ الهی پیامبری چون شعیب رضی الله عنه از تهدید به سنگسار (شعراء: ۱۱۶) و تبعید از شهر با تمامی پیروانش (اعراف: ۸) بهره برده‌اند.

قرآن کریم این روش را شیوه معمول و یکسان دشمنان در برابر تمامی پیامبران می‌داند و می‌فرماید: «وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ». کافران به پیامبرانشان گفتند یا شما را از سرزمین خود می‌رانیم یا به کیش ما برگردید پس پروردگارشان به پیامبران وحی کرد که ستمکاران را هلاک خواهیم کرد (ابراهیم: ۱۳).

هر چند روش تهدید نسبت به پیامبران و اولیای الهی و نیز پیروان راستین آنان مؤثر نیست و تردیدی در مسیر و حرکت آنان ایجاد نمی‌شود لکن این روش دشمنان می‌تواند بستر خوبی برای جنگ نرم علیه بسیاری از مردم باشد که به تعبیر قرآن ایمان بیشتر آنان بر زبان است و نور ضعیفی از ایمان بر دل‌هایشان تابیده است «وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ» (حج: ۱۱).

البته بر حاکمان و راهبران جامعه اسلامی فرض است که از این طبقه عوام بسیار محافظت کرده تا از حمله‌های دشمن در امان بمانند. همان‌طور که در تفسیر نمونه آمده است تعداد این گروه از مردم در هر عصر- و زمانه‌ای کم نیست و همیشه در تیررس دشمنان قرار دارند و بسیاری از عملیات‌های روانی دشمنان به‌ویژه از روش تهدید نسبت به این گروه بوده است؛ چون ایمان و اعتقادشان به سستی تار عنکبوت می‌ماند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۴، ص ۳۵-۳۳). مرحوم علامه طباطبایی نیز می‌فرماید: ایمان این گروه

از مردم مقید به عافیت و سلامتی است و به آسانی در معرض تیر و صید معاندان قرار می‌گیرند و اگر با تهدید دشمنان روبه‌رو شوند، در مقابل آنان نه تنها مقاومت نکرده بلکه ممکن است در بسیاری از موارد از ایمانشان دست بکشند (طباطبایی، ۱۳۷۷، ج ۱۶، ص ۱۰۷).

قرآن کریم گزارشات متعددی در این باب مطرح می‌کرده که به‌عنوان نمونه می‌توان از تهدید فرعونیان نسبت به رهروان حضرت موسی علیه السلام اشاره کرد (مائده: ۲۲ - ۲۵) که آن‌قدر روش تهدید مؤثر افتاد که حضرت موسی علیه السلام را تنها گذاشته و به او گفتند: تو و خدای تو به جنگ با فرعونیان بروید ما که نمی‌توانیم کمکی داشته باشیم: «قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا لَنُ نَدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَادْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ» (مائده: ۲۴).

باز می‌توان به گزارش دیگر قرآن کریم از تخلف مسلمانان در همراهی پیامبر صلی الله علیه و آله در جنگ تبوک اشاره کرد که در چند جای قرآن مورد توبیخ الهی قرار گرفته‌اند (توبه: ۸۱؛ احزاب: ۱۸).

در زمانه ما که ابزارهای تبلیغی و رسانه‌ای از تنوع و تکثر و نیز وسعت جغرافیایی فراوانی برخوردار بوده، به‌نحوی که بدون دخالت نیروی انسانی و فقط با ابزارها و امواج ارتباطی به درون خانه‌ها نفوذ کرده است، قطعاً این روش می‌تواند بسیار تأثیرگذار باشد. دشمنان گاهی از ناحیه اثبات خویشتن و گاهی هم از ناحیه نفی طرف مقابل به تهدید می‌پردازند. در رفتارشناسی جنگ روانی دشمن در این روش کاملاً مشهود است که گاهی دشمن بسیار مرموزانه قدرت نظامی و جنگ افزارهای مدرن و تجهیزات پیشرفته خود را به رخ می‌کشد و گاهی هم از سوی دیگر ضعف‌ها و نقص‌ها و نقاط آسیب‌پذیری طرف مقابل را بزرگ می‌کند.

عجیب آن است که انسان در بررسی این روش دشمن مشاهده می‌کند که ناحیه اثبات یا نفی آن از سوی دوستان و طایفه مؤمنان و مسلمانان تعریف شده و به‌نحوی این تهدید دشمن را باور کرده‌اند همه اینها نشان از تأثیرگذاری و موفقیت عملیات‌های دشمنان است، پس باید بسیار هوشیار بود و با سعی فراوان مسیر حق را هر چند پر تلاطم ولی محکم و متین طی کرد.

نتیجه

با بررسی آیات الهی و گزارشات قرآن این نکته مبرهن است که برخورد بین حق و باطل در همیشه تاریخ بوده است و هیچ‌گاه دشمنان و معاندان کوتاه نیامده‌اند و بلکه این غفلت خطرناکی است که آدمی گمان ببرد دشمنان خاموش شده یا از راه دوستی در حلقه ارتباط با مؤمنان و موحدان هستند. نهایت سخن اینکه بلکه تمامی دشمنان از روش‌های مشابه اما با ابزارهای متفاوت و مناسب با زمان‌ها و مکان‌ها و موقعیت‌ها بهره برده و درصدد تخریب، تغییر و تبدیل یا هدم جامعه اسلامی و مؤمنان موحدان بر آمده‌اند که ما به چهار شیوه متداول آن اشاره کردیم. ازسوی دیگر حفاظت از مردم و جامعه و نیز منافع آنان از آموزه‌های دستوری قرآن کریم است که بر آن تأکید شده است. و حتی در آیه ۶۰ سوره انفال صراحتاً می‌فرماید: باید چنان در جنگ روانی با قدرت کامل و تجهیزات کامل حاضر بشوید که دشمنان از شما بترسند: «تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ». مضافاً عنوان آیات انذار را نیز می‌توان به نوعی توجه به عملیات‌های روانی دشمن و جنگ نرم آنان مطرح کرده و فراهم نمودن زمینه‌های دفاعی در داخل را از آن استنباط کرد.

فهرست منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. ابن‌ابی‌الحدید، شرح نهج البلاغه، محقق: محمد ابوالفضل ابراهیم، بیروت: داراحیاء التراث العربی، ۱۳۸۷ق.
۲. امام خمینی، روح‌الله، صحیفه نور، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته، ۱۳۸۴ش.
۳. جعفریان، رسول، تأملی در نهضت امام حسین علیه السلام، قم: انتشارات انصاران، ۱۳۸۳ش.
۴. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، قم: اسراء، ۱۳۸۸ش.
۵. حداد عادل، غلامعلی و همکاران، دانشنامه جهان اسلام، تهران: بنیاد دایرة المعارف اسلامی، [بی‌تا].
۶. رنجبران، داود، جنگ نرم، تهران: ساحل اندیشه، ۱۳۸۸ش.
۷. سیوطی، جلال‌الدین، تاریخ الخلفاء، قاهره: [بی‌نا]، ۱۹۶۴م.
۸. شریفی، احمد حسین، جنگ نرم، قم: مؤسسه امام خمینی رحمته، ۱۳۹۰ش.
۹. طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۷۳ش.
۱۰. طبرسی، فضل‌بن‌حسن، مجمع البیان، بیروت: داراحیاء التراث العربی، ۱۳۷۲ش.
۱۱. مطهری، مرتضی، حماسه حسینی، تهران: صدرا، ۱۳۷۲ش.
۱۲. مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، تفسیر فونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴ش.
۱۳. مکارم شیرازی، ناصر، نهج البلاغه با ترجمه فارسی روان، تهیه و تنظیم: محمدجعفر امامی و محمدرضا آشتیانی، قم: مدرسه الإمام علی بن‌ابی‌طالب علیه السلام، ۱۳۸۴ش.

